

Тесттин үлгүсү:

Сүйлөмгө мааниси туура келген ат атоочту коюңуз: (...) жаш кезинен эле ата-энесинен ажырап, жетимдиктин, турмуштун кыйынчылыктарын башынан өткөрөт.

сиздер

сен

ал

сиз

Ушул тапшырмага тиешелүү бардык тесттик варианттар төмөндөгү тексттердин негизинде түзүлгөн. Ошол себептен тексттердин ар бир сүйлөмүн ат атооч сөз түркүмүнө карата талдап чыгуу керек.

Грамматикалык материал:

Ат атооч

Заттын белгилерин атабай туруп, аларды жалпы мааниде көрсөтүүчү сөздөр ат атоочтор деп аталат. Ат атооч сөздөргө: мен, сен, ал, биз, силер, алар, баары, бүткүл, эч ким, эч нерсе, ар ким, бирөө, өз, ким, эмне ж.б. кирет. М.: Мен өзүмдүн кайгымды музыкадан чыгарам. Мен алардын сүрөтүн дагы тартам. (Ч.А.)

Ат атооч маанисине карай: жактама ат атооч (мен, сен, ал, бул, силер, биз, алар), шилтеме ат атооч (бул, бу, тигил, тиги, тетиги, мына бу, ушу, ошо), сурама ат атооч (ким, эмне, кайсы, качан, кайда, канча, кандай, кайдан), таңгыч ат атооч (эч ким, эч нерсе, эч бир, эч качан, эч кандай, эчтеме), аныктагыч ат атооч (бүткүл, баары, бардык, бүтүн, ар ким, ар кайсы, ар качан, өз, өзүм, ар кандай, ар бир), белгисиз ат атооч (кимдир бирөө, кандайдыр бир, бир нерсе, алда эмне, кайсы бир, бирдеме, алда кандай).

Жактама ат атооч

Затты үч жактын бирине таандык кылып көрсөткөн ат атооч жактама ат атооч деп аталат. М.: Биз сүйлөмдөрдү талдоого алдык. Алар сөзсүз түрдө билим алышы керек. Сен чыныгы мекенчилсиң.

Тексттер:

А. Осмонов

Алыкул Осмонов – Панфилов районундагы Каптал-Арык айылында 1915-жылы кедейдин үй-бүлөсүндө туулган. Ал жаш кезинен эле ата-энесинен ажырап, жетимдиктин, турмуштун кыйынчылыктарын башынан өткөрөт. 1925-жылы Фрунзе шаарындагы балдар үйү... кабыл алынат. Бир аздан кийин эле балдар үйү Токмок шаарына көчүрүлөт. 1925-1928-жылдары ошол балдар үйүндө тарбияланат. Он төрт жашында Фрунзедеги педагогикалык техникумга кирип, анын алдындагы адабий ийримге катышат. 1930-жылы «Сабаттуу бол» газетасынын сентябрь айындагы санына биринчи жолу «Кызыл жүк» деген ыры басылып чыгат. 1935-1950-жылдар аралыгында «Таңдагы ырлар», «Жылдыздуу жаштык», «Чолпонстан», «Махабат», «Менин жерим – ырдын жери» деген ыр жыйнактары жарык көрөт. «Мой дом» аттуу ырлар жыйнагы 1950-жылы Москвадан орус тилинде басылып чыккан. Алыкул Осмонов эң мыкты котормочу да болгон. Ал Пушкиндин, Шекспир, Низами, Шота Руставели сыяктуу дүйнөлүк адабияттын алптарынын чыгармалары менен кыргыз окурмандарын тааныштырды.

Алп акын 1950-жылы 12-декабрда 35 жаш курагында дүйнөдөн кайткан.

Ч. Айтматов

Чыңгыз Айтматов 1928-жылы 12-декабрда Талас областындагы Кара-Буура районунун Шекер айылында туулган. Каардуу согуш жылдарында 14 жашар Ч.Айтматов Шекер айылдык кеңешинин катчысы, райондук каржы бөлүмүнүн агенти, трактор бригадасынын эсепчиси болуп иштеген. 1948-жылы Жамбылдагы зооветеринардык техникумду аяктаган, 1953-жылы Фрунзедеги К. Скрябин атындагы айыл чарба институтун бүтүргөн. 1956-1958-жылдары Москвадагы Жогорку адабий курстун угуучусу болгон. Ошондой эле 1990-1993-жылдары адегенде СССРдин, андан соң Россия Федерациясынын Люксембургдагы элчиси; 1994-2007-жылдары Кыргыз Республикасынын Бельгия мамлекетиндеги атайын жана ыйгарым укуктуу элчиси болуп иштеген. Көркөм сөзгө бала күнүнөн ынак болуп өскөн Ч.Айтматовдун басма сөздө жарык көргөн алгачкы аңгемеси «Гезитчи Дзюйдо» деп аталып, 1952-жылы басылып чыккан. Аңгемелери: «Ашым», «Биз арылап барабыз», «Сыпайчы», «Ак жаан», «Асма көпүрө», «Түнкү сугат».

Улуу жазуучуга чоң чыгармачылык ийгиликти «Бетме бет», «Жамийла» повесттери алып келген. 1959-жылы «Жамийла» повести француз жазуучусу Луи Арагондун котормосунда Парижде жарык көргөн. 1960-жылы повесть немис, поляк, англис, испан, славян, хинди, 1961-жылы араб, итальян, чех тилдерине жарык көргөн. Ушундан тартып жазуучунун чыгармаларынын дүйнө жүзү боюнча салтанаттуу жүрүшү башталган.

Майсалбектин каты

«Апаке, ак сүтүңдөн айланайын апакем. Мен сени кандай киши экениңди билбесем, бул катты жазбайт болчумун. Сенин акылмандыгыңа, кайратыңа, сенин күчүңө ишенип жазып отурам. Ошентсе да эмне деп түшүндүрүп, эмне деп айтууга сөз табалбай, алакандай ак баракты тиктеп отурган кезим. Акыр түбү менин кылган ишимди туура деп табарсың, мен ага өзүмө ишенгендей ишенем. Ооба, апа, сөзсүз мени туура дээрсин... Антсе да, түшүнсөң да, жүрөгүңдүн түпкүрүндө мага деген айтылбаган сурооң калар: «Балам кантип өз өмүрүңдү өзүң кыйдың? Адамга бир гана жолу берилчү бул жарык дүйнө менен кантип өзүң эле коштошуп кете бердиң? Мен сени эмнеге төрөп, эмнеге өстүрүп чоңойттым?» Ооба, апа, энесиң, сенин бул сурооңо тарых кийин жооп берер. Ал эми менин айтаарым, согушту биз тилеп алган жокпуз, бул көптүн башына келген кыйын иш, бүткүл адам баласына балта урган зулум күч. Биз аны менен күрөшпөй коё албайбыз, аны үчүн кан төгүп, аны үчүн жан берип, аны кыйратып жок кылууга милдеттүүбүз. Антпесек биздин адам деген атыбыз өчөт.

Мен согушта жүрүп эрдик көрсөтөйүн деп эч качан эңсеген эмес элем, мен өзүмдү эң бир жөнөкөй эң бир асыл ишке — мугалимдикке даярдап жүргөм. Заманым ушул экен, балдарды тамга таанытып окутуунун ордуна, курал кармап жоокер болдум. Ал менин айыбым эмес. Бир сааттан кийин мен мекеним тапшырган ишке барып, кайра кайтпаймын. Душмандын талылуу жерине барып, аны кыйратып өзүм да жок болом. Мекен үчүн, эл үчүн, жеңиш үчүн, дүйнөнүн бардык жакшылыгы үчүн... Ыйлаба, апа, эч ким ыйлабасын... Кош, түбөлүккө кайыр кош!.. Кош, караныңдан айланайын, Ала-Тоо! Сенин мугалим уулуң — лейтенант Майсалбек Субанкулов».

«Саманчынын жолу» повестинен